

прем'єр-міністра України Дмитра Табачника на депутатські запити народного депутата України Павла Мовчана.

Так, в усіх навчальних закладах системи загальної середньої освіти запроваджено обов'язкову державну підсумкову атестацію з української мови.

У вищих навчальних закладах запроваджено обов'язковий вступний іспит з української мови, який складають щороку понад 120 тис. вступників.

Для навчальних закладів випущено українською мовою нове покоління підручників.

Однією з обов'язкових вимог при ліцензуванні навчальних закладів, атестації педагогічних працівників і керівників освіти, укладанні з ними контрактів є врахування переходу на навчання українською мовою та ступінь володіння нею всіх педагогічних працівників.

Разом із тим на сьогодні незадовільними є темпи створення мережі навчальних закладів з українською мовою навчання в Автономній Республіці Крим, у містах Донецьк, Дніпропетровськ, Севастополь.

Існує проблема із забезпеченням підручниками й навчальними посібниками українською мовою, зокрема професійно-технічних училищ та вищих навчальних закладів.

За станом на вересень 2003 року забезпеченість підручниками шкіл і класів з українською мовою навчання становила 85 відсотків.

Напередодні нового 2003–2004 навчального року Міністерство освіти Автономної Республіки Крим отримало лише 5 тисяч підручників для шкіл і класів з українською мовою навчання.

Отже, робота над утвердженням і розширенням функціонування української мови в галузі освіти України має бути чітко спланованою і координованою. Саме цьому слугуватиме Державна програма розвитку і функціонування української мови на 2004–2010 роки, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 02.10.2003 № 1546, висвітлення процесу реалізації якої і стане наступним нашим дослідженням.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про Рекомендації парламентських слухань “Про функціонування української мови в Україні. Постанова Верховної Ради України від 22 травня 2003 року № 886–IV.
2. Своєю любов'ю і відданістю оберігати і захищати рідне слово та мову. Із вступного слова Голови Верховної Ради України Володимира Литвина на відкритті парламентських слухань “Про функціонування української мови в Україні” // *Голос України*. – 2003. – 14 березня.
3. Кучма Л.Д. Україна – не Росія. – М.: Время, 2004. – 560 с.
4. Матеріали парламентських слухань “Про функціонування української мови в Україні”. 12 березня 2003 року. Поточний архів Верховної Ради України за 2003 рік. – 66 с.
5. Відповіді на депутатські запити народного депутата України Павла Мовчана “Щодо стану реалізації рекомендацій парламентських слухань “Про функціонування української мови в Україні” // *Слово Просвіти*. – 2004. 11 березня.

УДК 378. 1(477)

Р.А. Петришин

НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКОЇ ГОСПОДАРСЬКОЇ АКАДЕМІЇ В ПОДЕБРАДАХ (1922–1939 РР.)

Реформування системи освіти в Україні передбачає широке використання національної культури, сучасних досягнень науки, надбань педагогічного досвіду минулого. Тому важливим завданням сучасної науки є вивчення і аналіз розвитку українського шкільництва за межами України, виявлення тих провідних ідей, на яких воно базувалося, використання досвіду і традицій минулого в розбудові сучасної школи.

Історію українського шкільництва на еміграції в означений період досліджували багато вчених, зокрема В.П.Кемінь, О.Ю.Галай, О.М.Вагіна та ін. Найбільш ґрунтовною є праця С.Наріжного “Українська еміграція. Культурна праця української еміграції 1919–1939 рр.” (Прага, 1942). Заслуговує уваги праця “Українська Господарська Академія 1922–1935” (Нью-Йорк, 1959) написана випускниками цього закладу.

Мета статті — на основі джерельної та наукової бази, опрацюванні архівних матеріалів, історичної літератури розглянути науково-педагогічну діяльність Української Господарської Академії (УГА), визначити особливості процесу її становлення і розвитку, охарактеризувати основні етапи діяльності, проаналізувати структуру закладу та організацію навчального процесу.

У міжвоєнний період 1918–1939 рр. Чехословаччина стає центром української еміграції в Європі. Формування великої української колонії на теренах чехословацьких земель започаткував вихід за кордон частин Української Галицької Армії, внаслідок поразки національно-демократичних сил як на західноукраїнських землях, так і на Наддніпрянщині в 1917–1920 рр. Тут зібралася значна група українців із таборів для інтернованих у Польщі й Румунії, а також цивільні емігранти з Туреччини, Болгарії, Югославії. Влітку 1921 року було створено Український Громадський Комітет (УГК), як представницький орган української еміграції в Чехословаччині. Скориставшись фінансовою допомогою уряду Чехословаччини, який розробив план розбудови еміграції з колишньої Російської імперії, що отримав назву “російської допоміжної акції” УГК розпочав розбудову українських науково-освітніх закладів [3: 211].

На території ЧСР сконцентрувалася значна частина інтелігенції, яка була відірвана від наукової та навчальної праці, а ще більше молоді, що вимагала продовження освіти рідною мовою. Саме тому до Праги з Відня було перенесено Український Вільний Університет (УВУ). Одночасно виникла думка про створення для емігрантів Вищої технічної школи. Організацією такого типу Вищої школи зайнявся УГК в кінці 1921 р.

Про необхідність організації фахової школи для українських емігрантів та використання наукових сил технічного напрямку думали одночасно і в Спільці українських техніків сільського господарства, що була утворена емігрантами у Польщі. Співка звернулася до УГК в Празі й запропонувала свої проекти майбутньої високої технічної школи. У січні 1922 р. УГК створив Організаційну комісію, яка здійснила підготовчу роботу, зокрема: виробила статут, програми навчання, з’ясувала можливість розміщення Академії в містах ЧСР, провела попередні переговори з українськими вченими і фахівцями [8: 2].

28 квітня 1922 р. відбулося перше засідання Професорської ради УГА, яка одногolosно таємним голосуванням обрала ректором проф. І. Шовгеніва, проректором, проф. Б. Іваницького, секретарем Професорської ради проф. І. Шереметинського [5: 25].

А 16 травня 1922 р. Міністерство Земельних Справ затвердило Статут Української Господарської Академії в ЧСР, як приватної високої школи з місцем осередку в Подєбрадах. Офіційне відкриття УГА відбулося 19 травня 1922 р., одночасно було оголошено і про початок прийому студентів на підставі Статуту і вироблених правил прийому [8: 3].

Згідно Статуту Академія складалася з трьох відділів (факультетів), які в свою чергу розподіляються на підвідділи: I — Економічно-кооперативний з підвідділами а) економіки; б) статистики; в) кооперації. II — Агрономічно-лісовий з підвідділами а) агрономії; б) лісництва. III — Сільськогосподарсько-інженерний з підвідділами а) технологічний; б) меліоративний; в) межовий (земельний). Найвищим органом Академії є Професорська рада, якій належить вся повнота влади. Справи факультетів вирішують факультетські Професорські ради. Всі виконавчі органи є виборні терміном на один рік. На чолі Академії стоїть ректор, якого заступає проректор. Очолюють факультети декани, а їх заступають продекани. Ректор, проректор, три декани та секретар Професорської ради Академії складають Сенат, до компетенції якого належать всі адміністративно-господарські справи. Професорсько-викладацький персонал поділявся на чотири категорії (професори, доценти,

лектори, асистенти). За весь час існування Академії в її лекторському складі перебувало 114 осіб [6: 2–5].

Одним із перших завдань Професорської ради було формування професорсько-викладацького складу. На викладання в Академії претендувало більш як 70 осіб, але з цього числа було вибрано 31 особу. Зокрема, 9 професорів, 14 доцентів, 7 лекторів і один асистент.

До приймальної комісії Академії було подано 707 заяв. З цього числа було зараховано студентами 270 осіб, з стипендіями від Академії 196, з неповною стипендією 5, із стипендіями Чесько-Українського Комітету — 34, а без стипендій 35 осіб [8: 4].

Навчальний процес розпочався у червні 1922 р. за особливими програмами, складеними на цей період, і тому перший семестр розтягнувся до кінця року. Причиною такого затягування початку навчання було те, що заїзд студентів в Подебради відбувався повільно з огляду на отримання віз на в'їзд до ЧСР із Польщі, Румунії, Болгарії.

Організаційна комісія вирішила зробити Академію з трьохрічним терміном навчання з метою пройти чотирьохрічні програми, використовуючи щороку 10,5 місяців навчання замість звичайних 8 місяців. Згодом вже на другому році навчання стало зрозумілим, що не вдасться пройти чотирьохрічної навчальної програми за 3 роки. Ректорат УГА звернувся до уряду ЧСР про затвердження чотирьохрічного курсу навчання і 11 листопада 1924 р. МЗС повідомило Академію, що академічний рік 1924/25 може розпочати з чотирьохрічним терміном навчанням. Таким чином, Професорська рада у зв'язку із зміною терміну навчання ухвалила новий Статут УГА 23 травня 1925 р., а МЗС ЧСР затвердив його 1 грудня 1925 р. [6: 6].

Важливим питанням для Академії було визнання диплома інженера, який вона видавала з присвоєнням кваліфікації економіста, статиста, кооператора, агронома, лісовода, технолога, меліоратора, землеміра. Випускники одержували титул вченого з додатком спеціалізації та з правом вчителювати в середніх школах і ними керувати. Згідно законодавства ЧСР диплом інженера отримують особи, що закінчили краєві високі технічні школи. З цього випливало, що диплом, який надають інші Високі школи, в тому числі УГА, не мають правової сили на території ЧСР. Для того, щоб диплом у межах ЧСР був визнаним, особи не краєвих шкіл мали його нострифікувати згідно порядку зазначеним в законі про нострифікацію іноземних дипломів від 22 грудня 1920 року [8: 18–20].

В умовах сприятливого відношення вищих урядових чиновників ЧСР та доброзичливого ставлення місцевого населення до Академії, їй вдалося дуже швидко закінчити свій організаційний період. Ентузіазм, з яким взялися до праці навколо спільної справи професура й студентство Академії, їхня відданість, сила духу та жертвовність протягом чотирьох років зробили те, чого в інших умовах вимагалось б десятиліття. За перших чотири роки було створено десятки облаштованих необхідними приладами навчальних кабінетів, створено свої програми навчання, зібрано навколо Академії кадри наукових сил, успішно проведено акцію з виданням підручників на українській мові.

Навчання теоретичних дисциплін проводилося лекційним способом, крім того значна частина часу відводиться практичним вправам, завданням яких було привчити студентів до самостійної праці. Іспити складаються з кожної дисципліни окремо. Всі курси, які читаються, розбиваються на дві приблизно рівні групи, що складають предмети першого та другого півкурсного іспитів. Перший півкурсний іспит має бути закінчений студентом не пізніше п'ятого семестру. Другий півкурсний іспит має бути закінчений після прослуховування всього курсу. Після складання півкурсних іспитів слухач допускається до дипломного іспиту, що складається на всіх факультетах у формі дипломної роботи або технічного проекту. На Агрономічно-лісовому факультеті додавався усний іспит з основних дисциплін [7: 3–4].

Маючи широку автономію у внутрішньому управлінні та в справах навчання, Академія розробляє свої програми та методичку навчання, на основі використання досвіду інших Високих шкіл, зокрема західноєвропейських і чехословацьких. Інколи бралися до уваги програми і колишніх російських вищих шкіл з врахуванням специфіки українських

потреб. Деякі факультети Академії в своїх програмах мали своєрідний характер. Прикладом є кооперативний відділ Академії, який був взагалі першою в світі високою кооперативною школою з широким розгалуженням фахових програмних дисциплін. В загальному при складанні планів навчання бралася до уваги нестача на українських землях фахівців з технічною підготовкою. Тому навчальний процес планувався так, щоб випускники Академії могли бути не лише виконавцями, але й організаторами в господарському середовищі [8: 65].

Технічний характер школи та її фахове розгалуження вимагали організації чималого числа навчально-методичних кабінетів де б студенти могли знаходити необхідний матеріал для своїх студій та проводити практичні заняття. В час нормального функціонування при Академії було 73 навчально-допоміжні установи: бібліотека — 1, кабінети — 33, лабораторії — 14, ферми — 2, лісовий розсадник — 1, семінарів — 13, термінологічних комісій — 1, навчальні кооперативи — 2, метеорологічна станція — 1, тракторний гараж — 1. З усіх установ найбільшої уваги заслуговує бібліотека, де зібрано великий матеріал для вивчення господарства України. Це був найбагатший відділ літератури з соціально-економічних питань в еміграції.

Найбільше слухачів Академія мала в 1926/27 навчальному році, їх було 613 осіб, а випустила біля 600 фахівців у різних галузях господарського життя. Взагалі, де б не працювали випускники Академії, скрізь вони проявили себе як високоосвічені працівники, що популяризувало УГА в Європі і на українських землях.

З часу початку свого існування Академія поставила одним з основних завдань виховати для України нові кадри учених, дослідників та працівників Високих технічних шкіл. Для цього при УГА був утворений Інститут професорських стипендіатів. Всього їх було 24, які увійшли в лекторський склад УГА як асистенти. Фактично Інститут професорських стипендіатів рівнявся сучасній аспірантурі [7: 72–75]. Крім того при Академії діяли наукові товариства, які вели науково-дослідницьку роботу в галузі економічного і господарського життя України.

Видавнича діяльність УГА була зосереджена на виданні підручників для вищої школи технікою літографії. Переважна більшість підручників – це лекції професорів і доцентів Академії, меншість – переклади фахових підручників і посібників з чеської, німецької та російської мов. Протягом десяти років видано 290 назв господарсько-технічної літератури, в тому числі сім томів Записок УГА. Значення цих видань в тому, що вони заповнювали відчутну прогалину українського видавничого ринку щодо підручників Вищої школи в галузі господарства, технічних та інших дисциплін [2: 659].

За час свого існування Академія мала трьох ректорів: проф. І. Шовгенів, — 1922–23, 1923–24, 1924–25, 1926–27, проф. Б. Іваницький — 1925–26, 1928–35 і проф. С. Тимошенко 1927–28 [1: 71].

Заснована для культурної допомоги українській еміграції Академія з перших років свого існування набула доброї слави серед українців. Тому з 1926 р. сюди у великій кількості почала прибувати молодь із Західної України. Це було пов'язано з тією обставиною, що на західноукраїнських землях фахової школи такого типу не було. Таким чином, Академія змінила склад свого студентства і перестала бути емігрантською установою, та від цього не змінилося її фінансування, яке надалі йшло за рахунок кредитів ЧСР. Одночасно почалося систематичне скорочення асигнувань на розвиток Академії, внаслідок чого з 1928 р. Міністерство Хліборобства ЧСР заборонило прийом нових слухачів та зобов'язало заклад повільно згортати свою діяльність [8: 70].

Та за цей час УГА набрала великої популярності серед української спільноти, щоб вона могла спокійно примиритися із зруйнуванням культурного вогнища, яке повстало й розвинулося внаслідок свідомої волі до його утворення з боку національної інтелігенції та ціною невтомної багаторічної праці організаторів, професури й студентів Академії. Через це в 1931 р. утворилася українська громадська організація під назвою Товариство Прихильників Української Господарської Академії (ТПУГА), яка взяла собі за завдання перевести утримання Академії на українські кошти [9: 203].

За півтора роки свого існування ТПУГА розгорнуло свою діяльність в такій мірі, що дало змогу УГА за його фінансовою допомогою відновити навчання молоді в обсязі програм вищої школи заочним методом, відкривши при собі в 1932 році Український Технічно-Господарський Інститут (УТГІ) заочного навчання та навчання практичних дисциплін і фахових курсів.

У перший рік на УТГІ вписалося понад 150 студентів-українців з усіх кінців світу, та переважна більшість була з Галичини й Волині. Згодом після ліквідації Академії в 1936 році УТГІ став її правонаступником. Керувати Інститутом стала Спілка Професорів Українсько-Господарської Академії.

Навчання велось кореспонденційним методом. В період діяльності Інституту було зареєстровано 8.020 студіюючих. Інститут дотримувався програм і навчальних планів УГА, а також відкривав фахові курси [1: 73].

Всім студентам висилалися лекції та підручники пристосовані для домашніх студій. Навчання відбувалося індивідуально. По закінченню навчання випускники одержували фахові дипломи чи свідоцтва. УТГІ проводив навчання в таких галузях: економічно-кооперативний відділ вищої школи – чотири роки навчання; висока школа політичних наук — три роки; високі курси громадської агрономії; технікум сільськогосподарської промисловості — два роки; короткі фахові курси бухгалтерії — два роки та інші [4: 23]. На терені Чехословаччини Інститут діяв аж до 1945 р.

Таким чином, зібравши біля себе значну кількість українських наукових сил, висококваліфікованих викладачів, науковців, вся робота Академії сприяла розгортанню фахової підготовки молоді в галузі господарської справи як на теренах українських земель, так і для потреб еміграції. А засновані при Вищій школі лабораторії, бібліотека, наукові кабінети стали осередками науково-дослідної, видавничої та педагогічної діяльності, що дало змогу налагодити наукові зв'язки українським вченим як між собою, так і з освітніми установами інших країн.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Козловський О. Напередодні п'ятдесятиліття УГА та сорокаліття УТГІ // Вісті українських інженерів. — 1971. — № 4. — С. 70–75.
2. Маруняк В. Видавнича діяльність української еміграції в ЧСР / Протекторат в 1900–1945 рр. // Збірник на пошану проф., д-ра Володимира Янева. Мюнхен, 1983. — С. 658–675.
3. Трощинський В. П. Шевченко А. А. Українці в світі. — К., Видавничий дім “Альтернативи”, 1999. — 352 с.
4. Український Технічно-Господарський Інститут Позаочного навчання (УТГІ) // Тризуб. — 1937. — № 6. — С. 23.
5. Українська Господарська Академія в Подєбрадах // Центральний Державний Архів Вищих Органів України. Ф. 3795. — Оп. 1. — Спр. 1. — Арк. 150.
6. Там само. — Спр. 88. — Арк. 41.
7. Там само — Спр. 103. — Арк. 287.
8. Там само — Спр. 128. — Арк. 264.
9. Там само — Спр. 235. — Арк. 330.

УДК 37. 013. 42

Л.Є. Пстухова, О.П. Пуляєва

ПРОБЛЕМА СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ В ТВОРЧОСТІ К.Д. УШИНСЬКОГО

Соціалізація особистості займає особливе місце серед факторів, що впливають на формування і розвиток підростаючого покоління. Тому ставиться завдання створення програм та методик для учителів і батьків, які були б спрямовані на соціалізацію дитини.